POLİTİKA DIŞI

TARIK BUĞRA

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 244
EDEBÎ ESERLER: 64

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-287-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1992
4. BASIM

"Ağaç ve Orman", Kendi Gitti", "Edebiyat ve Tarih", "13 Kişi", "Kitap" başlıklı yazılar konu bütünlüğü gözetilerek ***Bu Çağın Adı*** kitabından çıkarılarak ***Politika Dışı*** kitabına alınmıştır.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Alemdar Mah. Molla Fenari Sok. No: 28/A
Cağaloğlu-Fatih / İSTANBUL
Sertifika Numarası: 52729 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarık Buğra (Doğum: 2 Eylül 1918, Akşehir / Ölüm: 26 Şubat 1994, İstanbul); Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en önemli yazarlarından olan Tarık Buğra ilk ve orta tahsilini İstanbul'da tamamladı. Konya Lisesi'ni bitirdi (1936). Çeşitli aralıklarla İstanbul Üniversitesi'nin Tıp, Hukuk ve Edebiyat fakültelerinde ikişer üçer yıl okuyup vazgeçti. Akşehir'de çıkardığı *Nasrettin Hoca* gazetesi ile gazeteciliğe başladı. İstanbul'a gelince *Milliyet*, *Yeni İstanbul*, *Haber* ve *Tercüman* gazetelerinde fıkralar yazdı, sanat sayfaları düzenledi. Haftalık *Yol* dergisini çıkardı.

Tarık Buğra, gazetecilikle olan ilgisini 1983 yılı sonuna kadar devam ettirdi. Gazete yazılarının değişik ve kendine has özellikleri vardır. Hiçbir zaman basmakalıp düşünce ve ideolojilerin takipçisi olmamıştır. Zaman zaman dil, edebiyat ve sanat konularına da yer verdiği bu yazılarında hür, bağımsız ve meseleler karşısında tarafsız bir yazar olma vasfını kaybetmemiştir.

Tarık Buğra, edebiyat dünyasına küçük hikâyelerle girdi. Cumhuriyet gazetesinin açtığı bir yarışmada "Oğlumuz" adlı hikâyesi ile ikinci olması, onun için bir dönüm noktası olmuştur. Daha sonra *Çınaraltı* ve *İstanbul* dergilerinde hikâyeler yazmaya devam etti. Bu hikâyeler kronolojik bir sıra ile incelendiğinde ilk dikkati çeken şeyin, yazarın bir acemilik/çıraklık dönemi olmayışıdır. Hemen her yazarda takip edilen zaman içinde ustalaşma, Tarık Buğra'da görülmez. O, daha ilk hikâyesinde usta bir yazar olduğunu ortaya koymuştur. Hikâyelerinde daha çok yakın çevre, aile hayatı, sevda ilişkileri, küçük kasaba intibaları gibi ferdî ve dar çerçeveli konular göze çarpar. Tarık Buğra olay değil, atmosfer hikâyecisidir.

Roman dünyamızda Tarık Buğra'ya sağlam ve sarsılmaz bir yer sağlayan eseri hiç şüphesiz *Küçük Ağa*'dır. Bu eserde ve bunun devamı olan *Küçük Ağa Ankara'da* ve *Firavun İmanı* romanlarında Millî Mücadele ilk defa değişik bir açıdan ele alınmıştır. Daha çok devletin resmi görüşünden hareket eden Kurtuluş Savaşı romanlarının tam aksine bu üç romanda meseleler, insan/millet açısından ele alınmış, yeni ve doğru bir yorumla ortaya konulmuştur. Bu roman "tarihi açıdan Millî Mücadele'de insanın yeri, milletin yeri nedir?" sorularının cevaplarını araştırır.

Yazar, *Yağmur Beklerken* romanında Serbest Fırka denemesinin, *Gençliğim Eyvah*'ta ise 1970'li yıllarda Türkiye'nin bir numaralı meselesi haline gelen anarşi olaylarının değişik yönlerini, perde arkasını tasvir ve tahlil eder. Tarık Buğra, Osmancık romanı ile de, Osmanlı devletinin kuruluş yıllarını anlatmıştır. Bu eserde de cihan devletini kuran irade, şuur ve karakterin tahlili vardır.

Tarık Buğra, roman kahramanlarını idealize etmez. Onun romanlarındaki bütün tipler tabiidir. İnsanı, en gerçek ve inkâr edilemez yanından -mizacından- ve insanın en soylu duygusundan -hüzünlerinden- ele almıştır. Bu özellikleriyle Tarık Buğra, realizmin Türk romancılığındaki en usta ya-

zarlarından birisidir. Tarık Buğra'da belli ve kalıplaşmış bir fikri ispatlama, yorumlama ve propogandasını yapma endişesi yoktur. O, romanı, roman olarak düşünür. Tarık Buğra'yı bugün ve gelecekte sarsılmaz yapan özellik onun bu tutumudur. Ona göre roman, hatta sanat "kâinatı ve insanları bir mizaca göre yeniden yaratmaktır." Bu açıdan bakılınca Tarık Buğra, bir tahlil ustası olarak göze çarpar. Onun bazı romanlarında insan, bazılarında mesele ön plandadır, fakat ikisi de her zaman dengelidir. Tarık Buğra roman ve tiyatro gibi yarına kalıcı eserlerin en mükemmel kültür Türkçesi ile yazılacağını savunmuştur. Sanat eseri için her türlü basmakalıbı reddeden bağımsız bir sanat anlayışını benimsemiş olan Tarık Buğra, güzel Türkçesi, canlı ve yoğun üslûbu, derin tipleri ile Türk hikâye, tiyatro ve roman yazarlarının başında yer almıştır.

Eserleri: ***Hikâye:*** Oğlumuz (1949), Yarın Diye Bir Şey Yoktur (1952), İki Uyku Arasında (1954), Hikâyeler (1964, yeni ilavelerle 1969) ***Tiyatro:*** Ayakta Durmak İstiyorum, Akümülatörlü Radyo, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı (1979) ***Gezi Yazıları:*** Gagaringrad (Moskova Notları) (1962), ***Fıkra ve Deneme:*** Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Politika Dışı (1992). ***Roman:*** Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1964), Küçük Ağa Ankara'da (1966), İbiş'in Rüyası (1970), Firavun İmanı (1976), Gençliğim Eyvah (1979), Dönemeçte (1980), Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), Osmancık (1983). ***Senaryo ve oyunu:*** Sıfırdan Doruğa-Patron (1994).

İÇİNDEKİLER

Tulûatçılığa Dair
İstanbul Dergisi, Kasım 1953 11
Âkif'in Düşündürdüğü
Genç Öğretmen, 1964 14
Sanat Sanat İçindir!
Genç Öğretmen, 1964 16
Arıcıların Zaferi
Hisar, Ocak 1969 18
Uzaklara Gitmek
Kaynaklar, 1984 21
"Edebiyatta İsimler Sözlüğü"
Güneş, 16 Mart 1986 25
Edebiyatı Kurtarmak
Sanat Olayı, Ocak 1987 26
Kitabın Engelleri
Güneş, 2 Şubat 1987 30
Türk Tiyatrosu
Güneş, 19 Nisan 1987 32
Bırakılmış Alanlar
Güneş, 24 Mayıs 1987 34
Dakika Başına
Güneş, 14 Haziran 1987 36
Edebiyat Yoksulluğu
Bayram Gazetesi, 6 Ağustos 1987 38
Sanatçı Dediğin
Güneş, 20 Eylül 1987 41
Suçlu Nesil
Güneş, 5 Ekim 1987 Pazartesi 43
Bizim Domatesler
Güneş, 20 Ekim 1987 45
Yazmak-Yazarlık
Güneş, 6 Kasım 1987 47
Tek Gerçeğin Peşinde
Güneş, 15 Aralık 1987 49
Edebiyat Karın Doyurmaz...
Güneş, 27 Aralık 1987 Pazar 51
Burun ve Tarih
Güneş, 28 Şubat 1988 53

Klâsizme Bir, İki!
Güneş, 12 Mart 1988 ... 55
Sığınak
Güneş, 27 Mart 1988 ... 57
Yasaklama
Güneş, 10 Nisan 1988 Pazar ... 59
Uçurtmanın İpi
Güneş, 5 Mayıs 1988 ... 61
Yazarlığın Kaderi
Güneş, 15 Mayıs 1988 ... 63
Tiyatro
Güneş, 29 Mayıs 1988 ... 65
Kitabın Çok Acıklı Hikâyesi
Güneş, 16 Haziran 1988 ... 67
Kuruluş
Türkiye, 10 Ocak 1988 Pazar ... 69
Çetin İlişki
Türkiye, 28 Şubat 1988 ... 73
Hâlâ Savaşıyor
Türkiye, 20 Mart 1988 ... 77
Ağaç ve Orman
Türkiye, 31 Ocak 1988 ... 81
Kendi Gitti
Türkiye, 19 Haziran 1988 ... 85
Edebiyat ve Tarih
Argos, Ağustos ... 89
13 Kişi
Güneş, 8 Mayıs 1988 ... 92
Kitap
Türkiye, 30 Temmuz 1989 ... 96
Altın Zincir
Cönk, Aralık 1988 ... 100
Kaçış
Cönk, Mart 1989 ... 102
Fal
Cönk, Şubat 1989 ... 104
Kül-Tür
Cönk, Mart 1989 ... 106
Yasak
Cönk, Nisan 1989 ... 108
İstanbul / Belediye
Türkiye, 11 Haziran 1989 ... 110
Dünya / Tiyatro
Türkiye, 17 Haziran 1990 ... 114
Balkanlar
Bakış, Ekim 1990 ... 118

Olmak ya da Olmamak
Bakış, Kasım 1990 119
Bilimselimsi
Bakış, Aralık 1990 121
Kapkara Bu Yıl, Ne Yılı?
Türkiye, 6 Ocak 1991 123
Özet
Bakış, Şubat 1991 127
Bir Başka Savaş
Türkiye, 17 Şubat 1991 130
Politika Dışı
Türkiye, 26 Mayıs 1991 134
Mükâfat
Türkiye, 20 Ekim 1991 138
Hapı Yutmuşum Ben
Türkiye, 17 Kasım 1991 141
Tenkîdin Sefaleti
Türk Dili, Nisan 1991 145
Türkçenin Maceraları
12.12.1991'de Kadınlarımız Fikir ve Kültür Derneği'nin
düzenlediği paneldeki konuşma 157
Ayakta Durmak İstiyorum
Devlet Tiyatrosu, Yurt İçi Turnesi, 10 Haziran - 20 Temmuz 1966 167
İbiş'in Rüyası
Devlet Tiyatrosu, Aylık Sanat Dergisi, Ekim 1972 170
İlk Göz Ağrısı
Devlet Tiyatroları Dergisi, Şubat 1981 173
Bu Bir Tarihî Oyun Değildir
Devlet Tiyatroları, 1985-1986 Mevsimi, Nu. 1 176
Eski Bir Yazı
Ankara Devlet Tiyatrosu, 1989-1990 Sezonu, Sayı: 14. 178
"Nefsini tepelemiş, elleri kan içinde" Yunus ve Yunus
Ankara Devlet Tiyatrosu Dergisi, Sayı: 35, Mayıs 1991 180

RÖPORTAJLAR

"Nasıl Yazıyorlar"dan
Minnetoğlu Yayınları, Ekim 1974 185
Kurtuluş Savaşı: Niçin ve Nasıl?
Türk Dili: Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı,
Temmuz 1976 190
Tarık Buğra'yla...
Yağmur Tunalı, *Töre*, Ocak-Şubat 1981 195
Tarık Buğra ve Türk Edebiyatının Dünü Bugünü
Yeni Düşünce, 15 Temmuz 1981 211

Tarık Buğra
Ahmet Tezcan, *Türk Edebiyatı*, Mart 1982 219
Tarık Buğra ile "Osmancık" Üzerine Bir Mülâkat
Yağmur Tunalı, *Töre*, Mart 1984 226
Tarık Buğra ile Bir Konuşma
Serdar Yakar, *İlim ve Sanat*, Kasım-Aralık 1985 232
Tarık Buğra ile Sanatı ve Sanat Dünyası Üzerine Sohbet
M. Nuri Bingöl, *Türk Edebiyatı*, Kasım 1986 236
Televizyona Uyarlanmış Romanları ve Öyküleri, Oyunları ile Tanınan Tarık Buğra
Alpay Kabacalı, *Cumhuriyet*, 13 Kasım 1989 246

ESKİ YAZILAR

Ahmed Haşim
Yeni Sabah, 1949 253
50 Kitap
Hisar, 1968 256
Bir Gence
Tercüman, 1972 259
Başlamak... Bitirmek
Tercüman, 1972 261
Her Yazara Bir Yasa
Tercüman, 1974 263
Yola Çıkarken
Tercüman, 1975 265
Dayak Cennetten Çıkmadır
Tercüman, 1975 267
Gerçekçilik Yutturmacası
Tercüman, 1975 271

Tulûatçılığa Dair

Reyimi sana vermiyeceğim Orhan Kemal: "Son üç yılım müstesna, bütün hayatım Anadolu, -sizin tâbirinizle- yerli ağızlarla konuşmaya mahkûm insanlar arasında geçti. Küçük yaşımdan beri ekmeğimi onların arasında, onlarla birlikte, onlar gibi kazanmak zorunda kaldım." diyorsun. Bu bağımsız aday ağzına ne lüzum var? Ben bunu zaten söylemiş, fakat işi şahsileştirmemek için, romancı veya hikâyeci kendini şive taklidine mahkûm etmişse, bu taklide mecbursa ne denir? Bu bir kader işidir ve kaderler üzerinde çekişmek boştur demiştim. Şimdi sen bizi bu boş çekişmeye doğru götürüyorsun. Şahsileşmemeliydin.

Şunu da söylüyorsun:

"Tarık Buğra konumuzun dar sınırlarını bu kadar genişletiyor. Bununla da kalmıyor, esasen çok yanlış anladığı yazımı büsbütün başka taraflara çekip götürmek istiyor."

Bir kere yazının anlaşılmıyacak bir tarafı olduğunu sanıyorsan, yazmak isteyip de yazmadıkların veya benim yazımda anlıyamadıkların var demektir. Yok eğer bu bir taktikse, bunun çok daha inceleri görüldü.

Sınırları genişletmeye gelince:

Konu şive taklidi yapmalı mı sualinin bir kelime ile cevaplandırılmasından ibaretse, önce senin yazıların lüzumsuzlaşır. Fakat ben seni bizzat tazelediğin bir konuyu anlamamış sayamam: Kabul etmiş olmalısın ki, şive taklidi ancak gerçekçilik, edebiyat, dil bilgisi, hayat görüşü, düşünce seviyesi gibi daha birçok ana meselelerle içiçe girer. Kısacası, sınırları kendiliğinden geniştir. Burada bir neticeye varmak istiyorsak, gururumuzun sert kabukları içine kıvrılmayıp düşüncemizi zorlamalı, bilgiye sığınmalıyız.

Bir nokta daha:

"Tarık Buğra'nın yazısında şahsımla ilgili, konumuzla ilgisiz çok şey var." diyorsun. Yanlış:

Yazım ilk cümlesinden son cümlesine kadar şive taklidine bağlıdır. Ve şahsınla ilgili bir tek cümlesi yoktur. Oku bir daha, iddianı kaçamaksız örnekliyemiyeceksin. Kaldı ki bir insan düşüncelerinin şahsından ayrı plana konulmasını istiyemez. Ne hâcet? Zaten sen şahsınla fazlaca ilgilenmektesin son yazında.

Orhan Kemal'in yanılmaları bizi ilgilendirmez demiştim. Ama bu defa onları ortaya koymak ikimiz için de iyi olacak:

"Konumuzun dışında olmakla beraber, yeri gelmişken Tarık Buğra'nın merakını gidereyim. Yâni tiplerimi niçin yerli ağızlarla konuşmaya mahkûm insanlardan seçtiğimi söyliyeyim." diyorsun. İşte bu çok hoş: Hatırlasana; o merakı duyan ben değil kendindin. Veya dediğine göre tanıdıklarındı. Onlar sormamışlar mı sana, hikâye ve romanlarınızda mahallî şiveye neden önem veriyorsunuz diye?

Bu unutkanlıkla polemiğe kalkışmak hiç de iyi değil. Benim yaptığım şey, meseleni çözmek için samimî bir sohbete giriştiğini sanarak suali düzeltmekten ibarettir.

Bir de bilgi yanlışın var: Sana göre; "Berikiler -halk- perişan üstbaşlarıyla, perişan dilleriyle hikâye ve romanlarımızda yeni yeni görünmeye" başlamışlardır. Hâlbuki *Yeşil Gece, Çalıkuşu, Mehmetçik Avrupa'da, Yaban*; dediğin konunun daha aşılmamış bulunan pek eski örneklerinden bazılarıdır.

Sonra o cümlenin hemen peşinden "Bu kadarına da izin yok mu?" diye soruyorsun. İzin ne kelime? Kimi kime karşı tahriki umuyorsun? Samimî olduğunu söyliyebileceksen ben de iki lâf edeyim; hepimiz kendi yükümüzün, kendi kaderimizin mahkûmuyuz. Mahkûmiyetinle övün, bu işi ben de yapıyorum. Fakat inhisarcılığa kalkma. Öyle yaparsan, sonra ben senden izin istemiye mecbur kalırım, bu memleketin meseleleri bırak da bizim de meselemiz olsun diye.

Belki istediğin buydu. Fakat artık yeter. Şimdi seni bırakayım da, beş yıldır her fırsatta dokunduğum şive taklidi için düşündüklerimi son bir defa daha tekrarlayayım Dümbüllü İsmail de dâhil hiçbir şive taklitçisi küçümsenemez. Onların eğlendirdikleri, beğenildikleri bir çevre vardır. Fakat mesele hikâye, roman, tiyatro ise şive taklidi bir zaaf olarak kalacaktır. Bir sanat eseri için mühim olan, insanların yaşayışı, sosyal kadroları, ilişikleridir. Bu da foto-şipşakçılıkla verilemez. Şive taklidi, foto-şipşakçılıkta bir konudur. Realizmin önce

yanlış anlaşılıp sonra da putlaştırılması yüzünden bugünkü hikâye ve romanımız her şeyi tasvirden, foto-şipşakçılıktan ibaret sanan kalemlerin çoğunluğu ile çocuksu bir sathiliğe düşmüştür. Ha Samipaşazade'nin Çamlıca tasvirleri, ha bugünün kılık kıyafet tasvirleri ile ağız taklitleri. Sanatın biricik probleminden, insandan ikisi de aynı derecede uzak.

Şive taklidi az yapılsa, ustaca yapılsa eser için zararlı olmaktan bir ölçüde çıkar, fakat bir çeşni olmaktan öte gidemez. Tekrarlıyorum: Hikâye de, roman da, tiyatro da dilde yaşar, dilin mükemmel, yâni değişmez hâline yaklaştıkça yaşar. Bu kanunu ben keşfetmedim, bu kanunun münakaşa edilemiyeceğini de ben keşfetmedim. Ben sâdece ve daha birçokları gibi, bu kanunun kelimelerle düşünülür sözüne mutlak benzediğini farkettim. Sanat ise her şeyden önce düşüncenin malıdır.

İstanbul Dergisi, Kasım 1953

Âkif'in Düşündürdüğü

Bir vakitler Türkiye'de büyük bir vatansever, kuvvetli bir şair ve dört başı mâmur bir medeniyetçi yaşamıştı. Beyinsiz bir cephe onu daha sağlığında unutturmaya çalışmış, bu suikastını da başarır gibi olmuştu. Sanki Mehmet Âkif adında bir Müslüman-Türk büyüğü yoktu.

Uzun bir zaman Mehmet Âkif yalnız aile kitaplıklarında, kalplerde ve hâfızalarda yaşadı. Akıl almaz bir gaddarlık yüzünden bu ebedî hayatı hak eden değerden Türkiye, sosyal hayat mahrum kaldı.

Bir müddet önce yapılan anma törenleri Türkiye'yi seven, üstelik Türkiye'yi anlayan gençliğin bu iki planı bir kanalla biribirine bağlama gayretlerini, bu övmeye değer sorumluluğunu taşıyan -sözüm ona- üst tabaka bu şuura kayıtsız kaldı. Ne kadar acı.

Böyle olunca insan ister istemez bir suale ve bir tereddüde takılıp kalıyor. Sual şu:

"- Âkif büyük bir vatansever, kuvvetli bir şair, dört başı mâmur bir medeniyetçi idi de neden böyle silkilip atılmak istendi?.."

Tereddüt daha acı:

"- Yoksa bütün sebep onun tertemiz, su katılmamış bir mümin oluşundan mı ibarettir?"

Bu acı, bu zehir gibi acı ve çok ağır, insanın katlanamayacağı kadar ağır tereddüdü meşru kılmak için elbette Âkif'in vatanperver, şair, milliyetçi ve medeniyetçi olduğunu anlatmak lâzımdır. Bunun için ben burada onun bu vasıflarının ana çizgilerini vereceğim. Fıkra çerçevesini çok aşan teferruatı aramak iyi niyet ve dürüstlük erbabının işidir, zor da değildir. *Safahat*'ı şöyle bir karıştırmak yeter:

Vatansever ve milliyetçi idi. Kurtuluş Savaşı'na bir nefer gibi katılıp her tereddüt bölgesine imânını aşılaması, halka azim telkin etmesi, zafere, yani milletine aralıksız en ümitsiz günlerinde "Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın" demesi, "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak" demesi, "Hakkıdır Hakk'a tapan mille-

timin istiklâl" diye, "Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl" diye, "Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet" diye haykırabilmesi… Bunlar, sâdece bunlar bile eşsiz bir vatan ve millet büyüğünün inkâr kabul etmez delilleridir.

Şairdi, Victor Hugo'nun Waterlo'sunu gölgede bırakacak Çanakkale Destanı'nı, o eşsiz, o aziz ve ebedî İstiklâl Marşı'nı yazdı, *Safahat* ancak bir büyük şairin erebileceği duygular ve sezişlerle doludur, bir dil örneğidir. Şairi şartlarından, devrinden tecrit ederek günlük zihniyetlere göre değerlendirmiye kalkanlar şiirden, sanattan bahsetmek hakkını taşımayan barbarlardır. André Gide'e, "En büyük şairimiz mi? Heyhat Hugo." dedirten medeniyettir.

Âkif medenî ve medeniyetçi idi. Daima müspet ilmin propagandasını yapmış, cehalete ve geriliğe karşı bir savaşçı gibi çıkmıştı. Batı'dan almamız gerekenleri ve nasıl almamız gerektiğini anlatmış, yobazlığa, softalığa karşı savaşmıştı. Dürüsttü, samimî idi, inançları için her şeyi göze alırdı, çalışmayı takdis eder, tembelliği yererdi, azmi aşılar, ye'si, ümitsizliği hicvederdi.

Bir Batılıda, Batı'yı Batı yapan değerlerde bunlardan fazla ne vardır?

O hâlde Âkif'i reddeden, Âkif'in üstüne kızıl veya kara bir perde çekmek istiyen Batıcıların, ilericilerin derdi ne?

Yoksa onun Türk'ün Türk, Müslüman'ın Müslüman kalmasını istemesi, kurtuluşu bu yolda görmesi mi? Fakat Batı'yı Batı yapan da, ötekilerden önce bu, yâni dindarlık ve milliyetçilik değil mi?

Genç Öğretmen, 1964

Sanat Sanat İçindir!

İhtimal Paris halindeki sebze fiyatlarından veya, kimbilir, belki de Mâliye Nâzırı'nın verdiği rakamlardan bahsediyorlardı. İşte tam bu esnada H. de Balzac ayağa kalkarak:

"- Gerçeğe dönelim azizim: Öjeni Grande (Eugenie Grandet) kiminle evlenecek?" diye sormuş.

Akıcı üslûp ve realite denilen iki çomakla yapılmış bir gamalı haçtan sık sık bahsedilir oldu. Bu yüzden de yeni sanat, foto-şipşakçılık yoluna dökülmek tehlikesi ile burun buruna geldi.

Realite? Evet, elbette realite. Fakat şu kelime bir sağlam tarif edilse pek iyi olacak. Ne çare ki, bütün işlerimizde olduğu gibi burada da sınırlardan korkuyor, tek kuvvetimiz değiştirmelere kadar varan tefsirlerimizdir sanıyoruz. Gerçek acaba sebze fiyatlarında mıdır, yoksa Balzac uydurması Öjeni Grande'nin hayatında mıdır?

İlk ihtimali kabul edebilmek için önce Balzac'ın realizmini çürütmek lâzım. Güç iş. Zaten iş bununla da bitmez. Arkadan çünki:

"- Beyler, Madam Bovari (Bovary) beni bekliyor." diye realizmin babası Flober (Flaubert)'le daha bir sürü realizm devi sökün edecektir.

Köprüaltları, kahvehaneler, hastahane önleri.. barlar.. başıboş çiftleşmeler... Bütün bunlar mühim şeylerdir. Kim inkâr edebilir? Fakat hiçbir konu sâdece konu oluşuyla sanatta kendini kurtaramaz. Bunlarla makaleler yazılsın, röportajlar yapılsın, komisyonlara gönderilsinler. Bu olur. Ama sanata mal edilmeleri sanatkâra bırakılsın. Bu da fotoğrafçı realitesiyle olacak şey değildir. Bir sanat eseri karşısında üç beş sual sormaktan okuyucuyu kimse alıkoyamaz:

Yazar, dil gelişmesinin hangi noktasındadır? Hangi insanî fikri taşıyor? Hayat hakkında getirdiği açıklama, gösterdiği kurtuluş yolu nedir? Neyi keşfetmiş, nasıl bir terkibe varmıştır?

O da yoksa, bu da yoksa kendisi neden vardır, olmasa olmaz mı?

Dünyanın ve insan yaşayışının sonsuz sanılan kırıntısı döküntüsü beş on ana görüşten dışarda kalamaz. Gerçeğe ışık bunlardan düşer. Tasavvurların, meselâ Öjeni Grande'nin şive taklitlerinden, gazino veya köy tasvirlerinden, mini mini hatıralardan daha uzun, ölçülemiyecek kadar uzun ömürlü oluşları, hatta ölümsüz oluşları, yâni gerçek oluşları işte bu yüzdendir.

Siz sanat cemiyet içindir diyenlere aldırış etmeyiniz. Onların en kabadayıları bile sanat sanat içindir diyenler kadar cemiyete mal olmamıştır. Sanat cemiyet içindir diyenler, çok geçmeden halk için derler basitliklerinin özünü bulduklarını sanırlar. Hangi halk diye sorunuz, çoğunluk cevabını alacaksınız.

Çoğunluk? Hani şu okuma yazma bilmiyen çoğunluk mu? Yoksa okuma yazmayı asker ocağında veya üç sınıflı okulda öğrenen çoğunluk mu? Onlara gazete okutmanın yolu bulundu mu yoksa? Geçin Allahaşkınıza.

Ordular vardır dünyada, ordular: Meselâ din, meselâ askerlik, meselâ politika. Ve sanatkâr, her devirde, sanatını -ücretli askerler gibi- onlardan birine teklif edebilmiştir. Tavan arası tâbirinin eskiliği de bu yüzdendir: Para veya şöhret hırsına karşı en emin sığınak gerçekten de tavan arasıdır.

Bu masal Türkiye için bir ithal malıdır. Halk için, halkın menfaatı için diyenler sanatı bir politika ajanı yapmaya çalışanlardır. Bizimkilerin pek çoğu aldananlardır, yanılanlardır. Birazcık düşünseler, istediklerinin, halkı, daha doğrusu insanlığı tek kurtuluş ümidinden, yâni sanattan mahrum bırakmak olduğunu anlıyacaklardır.

Sanat sanat içindir demek, sanatkârın günlük otoritelerden sıyrılarak gelecek devirlere en güzel, en mesut, en temiz düzeni araması demektir, o düzene bu nesilden ameleler yetiştirmesi demektir. Medeniyet ölçülerinin başına sanatın konuşu bunun içindir.

Genç Öğretmen, 1964

Arıcıların Zaferi

Türkçeyi bırakıp da "öztürkçe" diye tutturanlar bana hep ünlü köle Rufus'u hatırlatmışlardır: Efendisi bir gün, keyfinden mi, öfkesinden mi, ne, Rufus'un kolunu cendereye kor, başlar germeye. Rufus; "Kırılacak, efendim." der. Beriki aldırmaz, gene gerer. Sonunda da, çat… Kol kırılır. Rufus'un unutulmaz çıkışmasını bilirsiniz: "Demedim mi ben size? Kırıldı işte."

* * *

Türkçe Rufus, bunlar da efendisi mi, neydiler? Sırtlarını bitmez tükenmez bir para dağına dayamışlar… Dil nedir bilmez politik veya apolitik otoritelerin yüzünden de memleket dağbaşına dönmüş. Böylece de kimi keyfinden, kimi öfkesinden, kimi de vazifesi diye almış güzelim dilimizi cendereye, ger ha, ger.

Tam on beş yıl önce yazmışız kırılacak diye. Kırıldı işte. En iyi niyetli uyarmalara karşı bile efeleşiyorlardı: Gericiler ne yaparlarsa yapsınlar zafer öztürkçecilerindir, diye. Sizin zaferiniz Türkçenin, yâni Türk kafasının yıkımı olacaktır diyorduk. Aldırmıyorlardı. O kadar ki, "İstedikleri bu mudur?" diye düşünüyorduk. Durum ortada işte:

"Soru sualleri" mi ararsınız, bir "nitelik" kelimesinin "mâhiyet"ten tutun da, "vasıf", "sıfat", hatta "sebep" karşılığı kullanılışlarını mı? Hele bir "öngörü" muzu var ki, "derpiş"den geçin, "tahmin, tercih, beğenmek" gibi her niyete yeniyor. Yiyene bağlı. Kelimeler çocukların gazoz kapaklarına, sigara paketlerine döndü: Yenice veya Yeni Harman nasıl bir mahalle veya kasabada 500, ötekinde 250 ediyorsa, kelimelerimiz de bir kalem veya ağızda şu, ötekinde bu değeri alıyor artık.

"Kuşak" bir bakıyorsunuz "nesil", ama bir de bakıyorsunuz, "kısım" veya "bölüm" olmuş. Biri "kendine özel" der, bir başkası "özgü". Birinde "doğal", ötekinde "doğasal". Aynı dergide "yaşam" da vardır, "yaşantı" da. Bırakın ayrı dergiyi, aynı yazıda -ne ise o - "yapıtta" ikisi ile birlikte "ömür" ve "hayat"ı da bulabilirsiniz. Tıpkı "tanrısal" ile "göksel" ve "ilâhî"ye rastlayabileceğiniz ve "ruhsal"ı "psikolojik" ve "ruhî" ile birlikte okuyabileceğiniz gibi.

Hele o, Türkçe ile ilgisi, ilişiği olmayan "büksüllü"ler, "duyarlıganlık"lar, "sililik"ler, "uğuşuk"lar, "arıksın"lar, "kıyıcıl"lar, "trotuvar"lar, "anısını hatırlamak"lar?

Neron; "Benden sonra tufan!", bilmem kaçıncı Luvi (Louis)'de; "Kanun benim!" demiş. Bu "öztürkçe"ciler ne öteki, ne de beriki... Bunlar hem Neron, hem Luvi bilmem kaç: Türkçe bunlar ve bunlardan sonra tufan. Üstelik kendilerinden önceyi de, yâni koskoca bir medeniyeti de tufana vermek istediler ve verdiler. Zafer onlarındır. Lâmı cimi yok bunun: Sait Faik'ı anlamayan "kuşakları" bugün fakültelerde kol geziyor. Türkçeyi bir kültür ve sanat dili olarak doruğuna çıkaranlar çoktan "bugünün dili"ne çevrilmeye başlandı. Sıra şimdi iki yıl önceki kendilerinde. İşittiğimiz doğru ise Fazıl H. Dağlarca bu işe başlamış bile. İlk eser "Çocuk ve de Tanrı". Serinin adı "Bugünün diliyle Fazıl H. Dağlarca". Hazırlayan: Fazıl H. Dağlarca. Al sana bir ödül daha. Bir de madalya doğal.

Zafer demezler de ne derler buna? Eşber'in son mısraını, hatta Eşber'i kim hatırlar?

Övünsünler şimdi "arıcılar" ve "öztürkçe"ciler. Hem de gelmiş geçmiş Başbakanlara ve Millî Eğitim Bakanlarına teşekküre lüzum görmeden övünsünler.

* * *

Dört yabancı, ama dördü de Türkçeyi ve Türk'ü seven dört yabancı tanıdım. Dördü de ilim adamı idi ve dördü de büyük bir şevkle Türkçe öğrenmeye koyuldular, ve dördü de yarıda bıraktılar. Hemen hemen dördü de aynı şeyi söylüyorlardı: "İki ayrı dil öğrenirim çok daha iyi; hiç değilse onların değişmeyeceğini biliyorum."

Bizim "arıcı"lar buna da bir kulp takabilirler. Akıllıdır çünkü keratalar. Ama akıl hakikati değiştiremez ki… Adamlar haklı: İngiliz-

ceyi, Fransızcayı, Yunancayı, Bulgarca veya Rusça'yı öğrendiler mi, bugünkü gazeteyi de anlayacaklar, yüz yıl önce basılmış kitabı da. Ya zavallı Türkçe? Öğren, git, iki yıl dışarda kal, dönüşünde, abone olduğun dergiyi de, alıştığın yazarı da sökemez, anlayamazsın. Bugün yaşam, yarın yaşantı. Giderken tilcik bırakmışsın, dönüşünde bulduğun sözcük.

Bütün bunlara barbarlık derler, vandallık derler. Hem de adıyla, sanıyla. Bu hâle getirilen bir dille de olsa olsa kabile hayatı yaşanır ve sanatçılar, düşünce adamları, ilim adamları değil büyücüler, sihirbazlar, madrabazlar yetişir.

* * *

Barbarlığın, vandalizmin ilk zaferi bu değildir elbette. Ama kaba kuvveti bile kendilerinin olmayan ilk muzaffer barbar işte bunlardır, "arıcı" barbarlarıdır. Çünkü, alev alev yanan kitapların ve baltaların paramparça ettiği beyinlerin karşısında tepinenler, nâra atanlar onlardır ama, zafer aslında kartvizitlerine -pepepeh, peh diye- bakanlık, müsteşarlık, genel müdürlük, tâlim terbiye üyeliği ünvanlarını oturtanlarındır. Bu görülmemiş barbarlığa, bu sahte ırkçılığa arka çıkan, destek olan, koruyucu kesilen onlardır. Devlet otoritesini bu işe âlet eden onlardır. Türkçenin elini kolunu bağlayıp, kendini koruyamaz hâle düşüren, zehirli oklara hedef tahtası diye diken onlardır. Dillerini kolları kadar mühimsemeyen, kendilerini mühimsememekle vazifeli kılan onlardır, Rufus kadar olamayan, olmayan, olmak istemeyen onlardır. Kısacası zafer onlarındır. Onlar övünsün.

Hisar, Ocak 1969

Uzaklara Gitmek

İstanbul'dan yüzlerce kilometre uzakta, Marmara'dan başka bir denize ve Midilli adasına bakan bir balkondayım. Yan bahçeden körpecik bir ses geliyor:

"- Anneee, al bunu; ben uzaklara gideceğim."

Al bunu dediği, bir, bir buçuk yaşındaki kardeşi. Uzaklar da, elli metre ve iki büküş ötedeki, dört masalı, yirmi üç iskemleli büfe önü. Orada ablalar, ağbeyler, akşam sonrası saatlarında dondurma yer, incecik kamışlarla meyve suları veya gazozlar emer, müzik dinler, yüksek sesle konuşur, kahkahalar atarlar. Bizim beş, altı yıllık kızımız için çok uzaktır orası.

Uzaklara gitmek, tek başına gitmek. Hür ve bağımsız olmak isteğidir bu. Hiç değilse, hür ve bağımsız olunabileceğini sanmaktır.

Yürümesini daha yeni öğrenmiş bacaksızların, kır veya park gezintilerinde, kendilerini tutan ellerden sıyrılıverip de, beş adımları bir adımlık koşturmaları bana hep bunu, insanın uzaklara ve tek olarak gitmek hevesini düşündürmüştür.

Uzaklara gitmek! Güzel ve netâmeli, hatta tehlikeli heves.

Her yaşta var o ve her yaş için öyle:

Dersleri asmak, matematiğe, geometriye, zemin mekaniğine, borçlar hukukuna, anatomiye çalışacak yerde bir roman okumak veya sinemaya gitmek odur işte; uzaklara gitmektir, uzaklara gitmişlik avuntusudur; dönüşü kolay avuntusu.

Bu avuntunun, ben, Küllük Kahvesi'nde, dönüşü böyle kolay olmayan; çünkü büyük gezginlerin, Marko Polo'ların, Evliya Çelebi'lerin, Saruca ve Turgut Reis'lerin, gönül çelen çağrılarına kapılmışlarını gördüm. Uzaklara gitmek için, "Al bunu!" diye bıraktıkları şeyin ne olduğunu gördüm. Uzaklarda ne umut ettiklerini gördüm. Yıllar yılı hep yazmak isteyip de bir türlü yazamadığım, çünkü "şaheser"im olmasını hırsla istediğim dramdır bu:

"Robert Taylor Küllük'te", "Küllük Canavarı", Pasifikte Bir Ada", "Küllük Mahkûmları". Bütün bunlar, daha başkalarıyla birlikte, işte o yazamadığım ve galiba yazamayacağım şaheserimin not defterine gömülmüş isimleridir.

Robert Taylor Turan.. Canavar Basri.. Ceksın Mücahit.. Gandi Faruk ve daha başkaları... Meselâ, yaşıtlarının Haşhaş, bizim Ağbi dediğimiz Ömer! Bütün bu Küllük insanları, uzaklara, çok, çok uzaklara gidebilmek için fakültelerinden -ve toplum gereklerindenkopup da Pasifik'e açılan ve kadırgaları mercan kayalarında paramparça, sulara gömülen "hür ve bağımsızlık, teklik, benzemezlik" arayıcıları idi.

Ve, onlar Küllük Kahvesi'nin yerli halkını oluşturmuşlardı. Küllüğün, sâdece, yaşlı çınarlar ve atkestaneleri ile gölgelenen ilkbaharlarını, yazlarını, sonbaharlarını bilen kalabalıklar bu halkı, bu "Küllük'ten Diplomalılar"ı tanımamıştır; onların, ıskartaya çıkarılmış bir vagona benzeyen asıl Küllük Kahvesi'nde geçirdikleri kışları görmemiş, tanımamışlardır:

İyi ısınmayan, sigara ve soba dumanlarıyla sislenen bu hurda vagon, kış aylarında, dış dünya ile bütün bağlantıları kopmuş olarak bu yerli halka kalırdı. Fakülteler, kütüphâneler, lâboratuvarlar, konferans salonları, kitapçılar... Sahaflar, hepsi de, Küllük'le birlikte dört yüz, bilemediniz beş yüz metre kare içindedir; ama Küllük, kış aylarında en uzak adadır.

Daha günün ilk çay suyu kaynamadan, sabahçı garson işe başlamadan, ellerinde bir simit veya bir poğaça, gelenler olurdu. Bunlar ebedî öğrencilerdir ve daha sonra gelecek olan ötekilerle birlikte, sokaklardan el ayak çekilene kadar orada kalacak, günü -nice geçen günler gibi- sohbetlerle, dertleşmelerle, tartışmalarla bilginleşerek, filozoflaşarak, bilgeleşerek veya oyun masalarında meydan savaşları vererek, yiğitleşerek, zaferler kazanarak veya bozguna uğrayarak, eriteceklerdir.

Hemen hepsi -arada bir de olsa- "şöyle bir dolaşmak" ve daha uzaklara, daha başka uzaklara gitmek isteğini duyardı. Bana öyle gelir ki, alttan alta hırsı yoklar, ama hep boynu bükük kalırdı bu istek. Ve bu istek, daha çok, bir lapa lapa kar yağarken, bir de baharların, "Geliyorum" diye şarkı söylediği Şubat günlerinde yoklardı onları. Böylece de, bir olaydı o güzelim Lâleli çınarlarının altında

Aksaray'a kadar yürümek veya Şehzâdebaşı'ndaki kahvelerden birine gidip -meselâ Darüttalim'deki- yaz âşinalarını görmek, iki çift yeni lâf etmek.

Ama -elbette bana göre- bu "şöyle bir dolaşma"ların, daha başka bir uzağı denemelerin en enfesi, en anlamlısı ve en yürek burkanı Ömer Ağabeyinkidir:

Vakit akşamdı. Hava morarmıştı. Dışarda, büyük kar habercisi bir kuru ayaz vardı. Kime, "Gel şöyle bir dolaşalım." dediyse hep aynı cevabı almıştı:

"İşin mi yok be Ömer Ağbi?"

Hâlâ gözümün önündedir:

Yalnız çıktı ve buğulanmış camın ardında durdu ve gerindi. Bütün havayı ciğerlerine çekmek ister gibiydi. Ve, o, bir sekseni aşan boyuyla, geniş omuzları ve kocaman başıyla, orada, bir dev karaltısını andırıyordu. Nitekim devleşmiş de. Bunu dönünce anladık:

Aradan üç, beş dakika ya geçmiş, ya geçmemişti; Ömer Ağabey döndü. Çökmüştü. Bitkin ve mağmumdu. Soran sorana ve bütün sorular dalgacı:

"- Hayrola, Ömer Ağbi? Çabuk pes ettin."

"- Bırak Allah aşkına!" dedi ve anlattı:

O tertemiz hava, meydandaki o pırıl pırıl ışıklar, o tramvaylar ve koşturan akşam kalabalığı ve sesler ve o kamçılayan ayaz! Ömer Ağabey dev gibi hissetmiş kendini, devleşmiş. Ve, öyle gelmiş ki ona, kendisi bütün bunların toplamıdır ve bu toplamdan daha güçlüdür o.

Tam o sırada durakta imiş ve bir Fatih-Harbiye kalkmak üzere firen boşaltıyormuş. Tramvay yürümeye başlarken yapışmış Ömer Ağabey arka basamaktaki kol demirine, durdurmak için.

Bunu söylerken dişleri kenetlenmişti, gözleri kısılmıştı. Solur gibi, bütün kasları gergin, ekledi:

"Durdurabilirdim, durdurabilmeliydim. Bırakmadım."

Ve, Ömer Ağabey, ciğerlerindeki -o dışarıdan getirdiği- bütün havayı boşaltıverdi. Sonra da o yıkılmışlığıyla tamamladı:

"Sürükledi namussuz!"

* * *

Ancak bugün anlıyorum ki, hiçbir zaman tekrarlanamayacak bir raslantı idi o: Rüyanın bittiği anla tramvayın firenlerini boşalttığı an birbirine binmişti. Yoksa, Ömer Ağabey -elbette ve tramvay ne demek- Doğu veya Batı ekspresini bile zınk diye durdurabilirdi. Zira, adım gibi -ve kendimden- biliyorum. Küllük halkı denemiştir bunu; bunu denemek için gitmişlerdir uzaklara, "Al bunu!" diyerek veya demeden kucaklarındakileri bırakıp da!

Ve, hep sorup soruşturduğum için, birbirimizi kaybetmediğimiz için biliyorum; çoktan yok olan o havuzlu, tramvaylı, ağaçlı Bayezid'in Mercan Adası'ndan, o en uzaktan, komşunun çocuğu gibi, dönenler, hem de kucaklarında, bıraktıklarından da değerli şeylerle dönenler oldu; dönüp de hiçbir şey getiremeyenler oldu; ve, Ömer Ağabey gibi, Taylor Turan, Ceksın Mücahit, Canavar Basri gibi Küllük'le beraber Pasifik'e gömülenler oldu.

Öyle işte, diyorum, Marmara'dan başka bir denize ve sınır ötesine bakan balkonda, bu akşam vakti: Uzaklara gitmek güzel ve netâmeli, hatta tehlikeli heves. Ve her yaşta var o. Ve her yaş için öyle.

Kaynaklar, 1984

"Edebiyatta İsimler Sözlüğü"

Dergilere, antolojilere, eleştirilere bakıyorum; hepsi de birer haremlik: Belli bir anlayışın seçimleri ve konuyla ilgisiz, özel ilişkiler belli isimlerin etrafında Harem Dairesi'ni çevreleyen duvarlar gibi yükselmiş. Ne içeri girilebiliyor, ne de içerdekilerin dışarıya çıkabilmesi mümkün. Bana öyle geliyor ki, hiçbir edebiyat -ve sanat- hiçbir dönemde, günümüz Türk edebiyatı -ve sanatı- kadar tekelleşmemiştir.

Bir vakitler Türkiye'de, sekiz yüz kelimelik bir küçük hikâyenin üslûbundan sağlam bir yetenek belirtileri görebilen, görmekle yetinmeyip ona destek olan dergi, hatta gazete sahipleri ve yayın yönetmenleri vardı. Edebiyatımızı güçlendiren ve beyin besleyiciliğine kavuşturan onlardır.

Şimdi -gerçekten acıdır bu- edebiyatın kuralları, ilkeleri ve gerekleri ölçü olmaktan çıktı. Bunların yerini konu dışı anlayışlar ve amaçlar, hatta özel ilişkiler aldı; edebiyat ve sanat tutsak düştü; duvarlar ardına kapatıldı. Belli isimlerin dışında, yeni yeteneklerin, yeni seslerin o duvarların ardına geçebilmeleri için, boyunlarını belli anlayışların demirlâlelerine uzatmaları, yozlaşmaya peşin peşin râzı olmaları gerekiyor. Bu sözleri yadırgıyorsanız, lütfen, dergilere, antolojilere, eleştirilere bir de bu açıdan bakınız.

Ununu eleyip eleğini asmış olmanın rahatlığıyla söylüyorum: Edebiyat ve sanatımızın köşebaşlarını, edebiyat ve sanatın ancak bağımsız kafalarla değerli olduğunu, topluma, toplumun uygarlık ve kültürüne ancak bu kafalarla katkıda bulunabileceğini kavrayamıyan ya da bu kesin ve önemli gerçeği umursamayan kimseler tutmuştur. Edebiyat ve sanatımız bu kimselerin aracılığı ile satılmış, ihanete uğramıştır.

Edebiyata ilgisizlikten, okunmamaktan yakınanların arasında bu aracıları da görmek beni gerçekten şaşırtıyor.

Güneş, 16 Mart 1986

Edebiyatı Kurtarmak

Dünyadaki durumunu pek bilmiyorum; ama edebiyat Türkiye'de tutuklanmış, tutsak edilmiştir, bunu iyi biliyorum: Roman, hikâye, şiir, oyun edebiyatı Türkiye'de, kendi kuralları, ölçüleri, ilkeleri değil, konu dışı ilişkiler, özellikle de politik görüşler yargılamaktadır. Bu aykırılık kültür, hatta sosyal yapımızı aşındırıyor, yıpratıyor.

Öteden beri üzerinde durduğum bu konuyu -önemini paylaştığınızı, en azından da paylaşacağınızı umduğum için- size yazmak istedim:

Uygarlıklar edebiyatın dışında düşünülemez. Düşünülmüyor da: Fransız, İngiliz, Alman, Rus, bütün uygarlık tarihlerinde edebiyatın özel bir ağırlığı var. *De Gaulle,* Galatasaray Lisesi'ndeki konuşmasında, Türkiye ve ülkesi için, iki büyük uygarlık derken, Güneş Kralı'ndan ve *Kanunî Sultan Süleyman'dan* söz etmiyor, *Bâkî* ile *Racine'*yi anıyordu. Almanya, bir bakıma, *Goethe* demektir. İngilizlerin donanmalarından çok *Shakespeare'*le övündüklerini belirten anekdotları biliriz. *Lenin'in* kritik günlerde *Maksim Gorki'*nin daima sol gerisinde yürüyüşü boşuna değildi. Ve *Yunus Emre'yi, Fuzulî'yi, Şeyh Galib'i* bıraktınız mı koskoca bir uygarlık bir tartışma konusu olup çıkar.

Kısacası, edebiyat çok, çok önemlidir, edebiyatsız uygarlık olmaz. Ben, bu kesin gerçeğe dayanarak diyorum ki, edebiyatımızın üzerinde düşünmek Türkiye'nin kaderi ile ilgilenmeye eşittir. Bunun için de, bu kaderle ilgilenen gerçek aydınlarımız edebiyatımızın durumu üzerinde de o ilgileri oranında durmalıdırlar:

* * *

Edebiyat, insanı derinden etkiler, bizi kendi dar çerçeve ve çevremizden çekip alır, kendi dünyasına götürür; değiştirir bizi. Bunu en iyi bilenler de usta politikacılardır.